

A 2. objektum is az árok keleti falának metszetében látszott, pelyvás soványítású téglák töredékei, valamint állatcsontok jelezték. A vezeték árkanak keleti oldalán egy kisebb, 3,5×1,3 m-es rábontást végeztünk, az objektum széleinek meghatározására. Sikertelenül megtalálni a megközelítőleg kör alakú, 2,6 m átmérőjű gödör három oldalát, a keleti oldal kivételével. A keleti részen a rábontást nem tudtuk tovább végezni, a területen elhelyezkedő nagy fák miatt. A feltárt gödör oldalai lefelé szűkültek, az alja egyenes volt. A betöltésből pelyvás soványítású, habarcs nélküli téglák töredékei, közöttük több fél és egy egész darab is előkerült. A téglák a gödör alján összedobálva, szarvasmarha csontokkal és Árpád-kori edénytöredékekkel keverten feküdtek. A csontok között két szarvasmarha koponya töredéke érdemel említést, az edénytöredékek között bográcsok peremtöredékei, és csigavonalas díszítésű fazekak töredékei voltak a jellegzetes darabok.

LISKA ANDRÁS

28. Békéscsaba, 218. sz. lelőhely

(Békés megye) Kö

Előzetes bejelentést követően 2000. december 8-án ajándékként átvettünk egy kézi malomkövet Monostori Józsefnétől. Elmondása szerint a malomkövet mintegy 7 évvel ezelőtt találták férjével az Augustus 20. utcával szomszédos, északi határrészben. Az elmúlt évek során a tárgyat préselőülként használták. A szép, szinte teljesen egész, felső malomkő lelőhelye egyértelműen a Békéscsaba 218. sz. lelőhellyel azonosítható.

GYUCHA ATTILA

29. Békéscsaba, 308. számú lelőhely

(Békés megye) Sza

Békéscsaba és Gyula között kábelfektetést végeztek a 44. sz. főút Gyula és Veszely-csárda közötti szakaszán, valamint a Veszely-csárda és Gerla közötti műút mentén. A vezeték kiásott árka érintett a már ismert lelőhely déli részén, közvetlenül a Gerla felé vezető út mellett egy szarmata kori objektumot, feltehetőleg egy hulladékgyödröt. A gödör metszetéről, amely az árok keleti falán volt megfigyelhető, rajzot készítettünk, az árok kidobott földjéből szarmata kori edénytöredéket gyűjtöttünk össze. A kisméretű gödör paticsos, hamus betöltésű, lefelé szűkülő volt. A vezeték árkat láncos árokásó géppel ásták ki, alig 30 cm szélességben, ezért a gödör metszete nem volt jól megfigyelhető.

LISKA ANDRÁS

30. Békéssámson határa

(Békés megye) B, LT, Sza, Ge, Á, Kk

Az egykori Maros-ág, a Battonyától Békéssámsonig húzódó Száraz-ér rehabilitációs munkáira 2000-ben került sor. A megyei múzeumi szervezet erejéhez és idejéhez

mérten figyelemmel kísérte a munkálatokat és terepbejárásokkal igyekezett tisztázni az érpart településtörténetét.

Békéssámson határában a Fülöp-tanyán kettő, az iskola területén, a Cserepes-dűlőben, a Petrecz-tanyán, az Olajos-tanyán, a Köblös-tanyán, a Tótkomlói út két oldalán, az Ér-áteresz területén, az Ér-kanyarban, a Közúti hídnál egy-egy, és a Csomorkány-dűlőben kettő régészeti lelőhelyet határoztunk meg (64–76. sz.). Ezekről a területekről bronzkori, szarmata, kelta, gepida, Árpád-kori és késő középkori kerámiaanyagot gyűjtöttünk.

Munkatársak: Liska András, Medgyesi Pál.

GYUCHA ATTILA

31. Bodroghalom, Eresztvény-homok

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) H

2000. július elején a homokbánya tulajdonosa gépi földmunkát végzett, s közben két sírra bukkant. A leleteket eljuttatta a Herman Ottó Múzeumba. Mivel a terület szomszédságában korábban kelta sírok kerültek elő (Bodroghalom, Medve-tanya), Hellebrandt Magdolna abban a tudatban indított leletmentő ásatást, hogy újabb kelta (vagy mint a huzalkarpercecek alapján vélni lehetett, szkíta) sírokat kell megmentenie. Az általa feltárt 9 sír mellékletei (huzalkarpercecek, sodrott gyűrű, edény, vaskés, csiholócél, fülesgomb) azonban egyértelműen jelezték, hogy ezúttal honfoglalás kori sírok kerültek elő. Ezt észlelve Hellebrandt Magdolna felajánlotta számomra a leletmentés folytatásának lehetőségét, amit én köszönettel elfogadtam.

A lelőhely Bodroghalom ÉK-i részén, egy É-D irányú dombvonulat legészakibb csücskén terül el. A kb. 10×15 méteres, markoló által végzett bolygatás területén, illetve szélein folyt a leletmentő ásatás. A sírok zöme egy sorba rendeződve a terület Ny-i oldalán került elő, de a földmunka legalább három sírsort érintett. A sírok a domb É-i lejtőjén, a domb lábához közel kerültek elő. A domb beépítetlen külterület, a temető tehát teljes egészében feltárható. A sírok mélysége 30–50 cm között váltakozik.

A lelőhelyet régészeti környezete teszi kiemelkedően fontossá. A karosi III. számú honfoglalás kori temetőtől D-re 1,7 km-re fekszik, a kettő között hajdan vízjárta terület volt. Úgy tűnik, a karosi I–III. temetővel szerves egységet alkot. Ettől D-re valahol még rejtőzik egy további (ötödik!) honfoglalás kori temető is a földben. Ennek területén 1942-ben egy sír mellől csőszkunyhó ásása közben Richwin strassburgi püspök (913–933) denára került elő, amely jelenleg is a MNM Éremtárában található. A dr. Szabó Endre helyi földbirtokos által talált lelőhely felkutatására a tavalyi évben sikertelen kísérletet tettem, de szisztematikus terepbejárással van remény a beazonosításra. A jelenleg megbolygatott lelőhely a helyiek szerint semmiképpen nem lehet azonos a denár lelőhelyével, mert a helybeliek határozott állásfoglalása szerint a Szabó családnak az Eresztvény-dűlőben soha nem volt földje. Mindezzel együtt egy É-D irányú,

kb. 2,5 kilométeres sávban most már öt, a 10. sz. első felére keltezhető, nagyrészt gazdag temetőről tudunk. Ez a jelenség a honfoglaló magyarok eddig ismert leggazdagabb, legjelentősebb központjának a körvonalait rajzolja ki, amelyről csak további korszerű feltárások révén nyerhetünk újabb információt.

A lelőhely veszélyeztetett volt. A sírok csekély mélységben (30–50 cm) vannak (a helyiek elmondása szerint már az 1970-es évek elején is kerültek itt elő csontok és vasak, amikor a dombon a TSZ kertészete üzemelt), ráadásul a homokbánya előkészítő munkálatai miatt egy kb. 50×30 méteres felületen letolták a humuszt is. Ezt a területet mindenképp leletmenteni kellett. E munkát 2000. szeptember 11–29. között elvégeztem. Ennek során hat szelvényt nyitottam, összesen 793 m²-nyi felületen. Innen a munkálatok megkezdése előtt géppel elhordattam a homokbányászás során oda deponált földkupacokat. A hat közül öt szelvényt a homokbánya oldalainál jelöltem ki, hogy a lehumuszolt területen lévő sírokat megmentssem, a hatodikat pedig a homokbánya D-i oldalához kapcsolódóan, hogy arról tájékozódjam, folytatódik-e a sírok sora a domb gerince felé.

A feltárások során összesen 24 sír került elő. Leletanyaguk köznépi temetőre vall: a sírokból hegyikristálygyöngy, huzalkarperecek, gyűrűk, sodrott nyakperccel, agyagedények, csiholók, vaskések kerültek elő. A leletanyag összetétele arra utal, hogy a temetőt a 10. század első felében használták, a század második felére jellemző tárgytipusok hiányoznak a mellékletek közül. Úgy tűnik, a temető a karosi vezéri központ szolgáltató népeinek egyik nyughelye volt, használata a központ megszűnésével befejeződött. A temetőt három oldalról (Ny, K, D) sikerült lehatárolni, a temetkezések sora azonban meglepő módon a domb É-i lábánál tovább folytatódik. Ez is igazolja azt a korábban másutt megfigyelt jelenséget, hogy a 10. században egy szárazabb időjárási periódus volt, s olyan helyekre is temetkeztek, amelyek korábban és később is vízjárta területnek számítottak. Meglepő módon a domb gerincén nem voltak temetkezések, ottani próbaszelvényünk, valamint a domb egész felületét átvágó, munkagéppel meghúzott kutatóárkunk üresnek bizonyult. Ennek oka az lehet, hogy a domb nagy részének talaja kötött barna erdőtalaj, csupán az É-i végében van egy homoklencse. A sírok kivétel nélkül ez utóbbi területére estek.

RÉVÉSZ LÁSZLÓ

32. Boldogkőváralja, Péchy-kúria (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kú

A falu nyugati szélén, a főút melletti hosszanti telken (Kossuth u. 83.) áll a Péchy-család kúriája. Az épületen 1998-ban végzett műemléki vizsgálat megállapította a jelenlegi tér- és alaprajzi elrendezés többszöri építési periódusait, a kúria építéstörténetét.

A boldogkőváraljai uradalmat a kincstártól 1753-ban Pécsújfalusi Péchy Gábor sárosi adminisztrátor vette

meg, aki 1768-ra már felépítette Boldogkőváralján a napjainkban Zichy-Péchynek ismert kastélyát. Feltételezésünk szerint ebben az időszakban egy másik – a fent említettél lényegesen szerényebb – kúria is felépült a faluban. Az L alakú, földszintes, valamint kváderfalas épület utcára párhuzamos főszárnyában a fogadóteret, a nappalit, továbbá a hálósobát alakították ki. A rá merőleges udvari szárnyban az árnyékszék, a konyha és egy, feltehetően raktározás céljára használt helyiség került kialakításra. A tereket körbefutó horonnyal díszített kőkeretes, aránylag kisméretű ablakok világították meg. Az épületbe a bejárást a déli főszárny középső terének udvari falában nyíló ajtó biztosította. A konyhába ugyancsak az udvar felől, egy külön ajtón át lehetett belépni. A homlokzatok vakolatából semmi nem maradt ránk, a belső oldalfalakat fehérre meszelték. A szobák járófelületét valószínűleg (fa)padlóval boríthatták. Az épületet feltehetően nyeregtetővel fedték.

A 18. század végén a kúriát átépítették. Ennek során a meglévő L alakú épület déli főszárnyának keleti oldalához egy további, szintén L alakban kapcsolódó szárnyat építettek. A két épületet kosáríves fiókos dongaboltozattal fedett kapualjjal kapcsolták össze. Az új szárnyak tereibe úgyszintén az udvari falban kialakított ajtón át lehetett belépni. Az ily módon meghosszabbított déli főszárny homlokzataira egységes vakolatot hordtak fel. A vakolatot bekarcolásos technikával készült – magas lábazatról indított fejezetes oszlopokkal és széles főpárkánnyal befejezett – architektúrával díszítették. Az oszlopok által határolt tükrökben keskeny ablakokat alakítottak ki. Az optikai hatást a bekarcolt architektónikus elemeken megjelenő, egymástól csupán árnyalatokban eltérő fehér színezés tette teljessé.

Nem vitás, hogy az új szárnyakban kialakított – a régi épületben lévőkkel megegyező – funkciók (mint például a fogadóteret, a háló, a nappali, az árnyékszék) két, egymástól független család lakhatását biztosították. Nincs kétségünk afelől, hogy az első, de a második épület is inkább megfelelt az uradalmat irányító személy és családjának lakóhelyéül, mint az akkoriban jelentős birtokokkal rendelkező, az arisztokráciával is rokonságba keveredő Péchyek igényeinek.

A kúriát a 20. század 30-as éveiben a tulajdonosok (Zichy-Meskó család) bérlés útján kocsmaként hasznosították. 1947-ben az épületet államosították és a helyi termelőszövetkezet tulajdonába került. 1980-ban már három részre osztották az ingatlant. Ettől kezdve rohamos pusztulásnak indult az épület, hogy majd az 1990-es évek közepére a teljes megsemmisülés szélére sodródjék.

A kúria udvari szárnyak által közrefogott udvarán 2000-ben végeztünk régészeti kutatást. Megállapítottuk, hogy az észak felé emelkedő udvar 18. századi járószintje a jelenleginél valamivel mélyebben, úgy 25–30 cm-re húzódott. Feltehetően mindig is problémát jelenthetett az észak felől lezúduló, a K-Ny tájolású déli szárny udvari falát teljes hosszában áztató esővíz. Ennek elveze-